

2. Ramon Turró i Darder (1854-1926)

SANTIAGO RIERA TUÈBOLS

Professor emèrit de la Universitat de Barcelona
i membre de l'Institut d'Estudis Catalans

RESUM

Ramon Turró i Darder (1854-1926), microbiòleg i fisiòleg. Inicià els estudis de medicina a Barcelona però aviat els va abandonar. Després d'una estada a Madrid, on va mantenir una polèmica amb J. de Letamendi, en la qual atacava el seu mètode especulatiu, va retornar a la ciutat comtal cridat per Jaume Pi i Sunyer, que havia guanyat la càtedra de patologia general; però primer va haver d'aconseguir el títol de veterinarí a Santiago de Compostella.

Es va integrar al Laboratori Microbiològic Municipal de Barcelona, on va mantenir serioses discrepàncies amb el director, Jaume Ferran i Clua, a qui Turró va substituir quan Ferran fou destituït. Va ser soci fundador de la Secció de Ciències de l'IEC, membre honorari de la Societat de Biologia de Barcelona, així com de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Catalunya i Balears i president de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya.

Pel que fa als treballs científics, i concretament a la microbiologia, va reeixir especialment en les tècniques de cultius; en canvi, en el camp de la immunologia no va estar tan encertat, ja que les seves teories foren eclipsades per les de Paul Ehrlich. També van ser objecte de la seva atenció el sistema nerviós i la circulació de la sang. Addicte al mètode positivista i experimental, pot considerar-se un seguidor de Claude Bernard.

Cal dir, en últim terme, que va viure les epidèmies de tifus de 1914 i la de la grip de 1918. Va escriure també una obra de caire filosòfic: *Orígens del coneixement. La fam.*

ANTECEDENTS I ESTUDIS

Ramon Turró va néixer probablement a Girona el 8 de desembre de 1854, tot i que a la partida de baptisme consta que ho va fer a Malgrat de Mar el dia 9. Era el novè i darrer fill de Benet Turró (o Torró) i Cuní i de Gràcia Darder (o Dardé) i Turró. Sabem poca cosa de la seva infantesa: sembla que estudià les primeres lletres a Malgrat i a Calella; després es va traslladar a Girona per cursar el batxillerat.

Ja abans de finir-lo va començar a estudiar medicina pel seu compte, una dèria que compartia amb la lectura literària, de manera que el 1874 posseïa una biblioteca notable. Va establir amistat amb Joaquim Ruyra, una amistat profunda que duraria tota la vida. Iniciada oficialment la carrera de medicina a Barcelona als locals del carrer del Carme, va abandonar-la al cap de tres anys. No la reprendria seriosament malgrat intents poc significatius. Tanmateix, va estudiar filosofia i lletres amb profit, sense, però, treure'n el grau. Una estada en els escamots organitzats per la Diputació contra els carlins en els anys 1874 i 1875 va acabar amb desastre.

Aquesta etapa va durar fins al 1881 quan *El Progreso* el va requerir i el nostre home es va desplaçar a la capital espanyola.

ETAPA MADRILENYA

El Progreso tractava temes científics amb assiduitat, entre els quals ocupaven un lloc específic els temes mèdics. Turró hi va trobar, doncs, un ambient afí, a més d'agradable, i es va sentir com a casa seva des d'un punt de vista professional. Mentre col·laborava a mantenir aquest caire científic al diari, enviava articles a *La Independència Mèdica* de Barcelona, especialment sobre la circulació arterial, articles que més tard publicaria en forma de llibre. Aquesta activitat l'alternava amb d'altres articles enviats a *El Siglo Médico*, de Madrid, en què contraïa Letamendi amb motiu de les orientacions especulatives que aquest últim va defensar a ultrança amb entusiasme inusitat. Durant aquesta polèmica, Turró va guanyar la fama de científic rigorós, fama que, tot sigui dit, mantindria tota la vida.

A les acaballes de 1883, però, Jaume Pi i Sunyer va guanyar les oposicions de la càtedra de patologia general de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona i va convidar Turró a venir a la ciutat comtal per tal de treballar en el laboratori de la càtedra tot just estrenada; el nostre home acceptà la proposta en veure-hi una oportunitat professional que no podia desestimar i que, de passada, li permetia tornar a casa.

Turró va simultaniejar el laboratori de la Facultat amb un de propi que compartia amb el seu germà Jaume al Raval, on va adquirir una gran experiència en l'anàlisi d'esputs per a la diagnosi de la tuberculosi.

Anys més tard, concretament el 1887, l'Ajuntament, a instàncies de Jaume Ferran i Clua, va crear el Laboratori Microbiològic Municipal de Barcelona, el qual tindria un paper importantíssim en la vida de Ramon Turró. Abans d'endinsar-nos en aquesta part de la seva vida, és obligat parlar un xic de l'estat de la ciència a Catalunya.

LA CIÈNCIA A CATALUNYA AL TOMBANT DELS SEGLES XIX I XX

Catalunya havia gaudit d'una il·lustració reeixida a cavall dels segles XVIII i XIX, però durant aquest lapse de temps la Guerra del Francès, l'absolutisme de Ferran VII i un agitat ambient polític que ho volia resoldre tot a cop d'espasa o a canones, va aconseguir endarrerir la vitalitat científica de què havia donat mostres no feia pas gaire. Hi ha qui assegura que el país emprava tota la seva energia en el procés industrialitzador (o modernitzador) que havia emprès. Dit d'una altra manera: Catalunya no volia perdre el tren de la industrialització, doncs, i relegava la ciència a un segon terme. Fos per una causa o una altra, o per totes alhora, el fet és que, deixant a part la restauració de la Universitat de Barcelona el 1837, i més pel significat que per si mateixa en aquell moment, la vida científica al Principat va sofrir un eclipsi, un eclipsi del qual no es sortiria fins a l'últim terç de la centúria. Durant els últims anys del segle, certament, apuntà una revifalla de la qual cal deixar notícia.

El cicle sobre el positivisme impartit per Pere Estasen a l'Ateneu Barcelonès, que va provocar una crisi a la institució en els anys 1877 i 1878, així com la docència d'Odón de Buen, que havia guanyat la càtedra d'història natural de la Universitat de Barcelona el 1889, van sotraguejar l'ambient científic català.¹ Però no va ser tan sols això.

La Renaixença, en girar els ulls cap a la geografia i la història del país tot incidint positivament en les anomenades aleshores *ciències naturals* (zoologia, botànica, paleontologia i geologia), primer a través de l'excursionisme i després per l'interès innat de les matèries; l'aparició en el panorama científic del Museu de Geognòsia i Paleontologia del Seminari de Barcelona, fundat per Jaume Almera, i del Museu Martorell, sota la direcció d'Artur Bofill i Poch; les figures d'Antoni Costa i Cuxart, de Frederic Trèmols i Borrell i d'Estanislau Vayreda i Vila en el camp de la botànica; l'aparició de la Institució Catalana d'Història Natural el 1900, la primera societat científica que va emprar el català com a vehicle d'expressió; una florida de metges —entre els quals Joan Giné i Partagàs i Jaume Pi i Sunyer, entre d'altres— que transformaren la medicina tradicional en una medicina científica i crearen escoles perdurables, amb publicacions reeixides i centres hospitalaris renovats, foren fets que, com dèiem, apuntaven un renaixement científic.

Sense oblidar l'interès que es genera al voltant de la física, del qual són mostres fefaents l'Observatori Català de Sant Feliu de Guíxols (1896), obra del mecenes de la cultura catalana Rafael Patxot i Jubert; l'Observatori de l'Ebre, que la Companyia de Jesús va instal·lar a Roquetes, prop de Tortosa, inaugurat el 1904, i l'Observato-

1. Es tracta de dos esdeveniments importants en el procés de modernització científica en la ciència catalana. Pel que fa al primer, vegeu S. RIERA I TUÈBOLS (2003); pel que fa al segon, J. ARQUÉS (1985).

ri Fabra (1904), ubicat al Tibidabo per l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, el director astronòmic del qual fou el famós astrònom Josep Comas i Solà. L'Observatori va mantenir una segona secció, meteorològica i sísmica, al capdavant de la qual el físic Eduard Fontserè, futur director del Servei Meteorològic de Catalunya, impulsat per la Mancomunitat (1921), va desenvolupar una reeixida activitat.

Dins d'aquest viratge que mena a un trajecte ascendent del conreu de la ciència, cal incloure així mateix el Laboratori Microbiològic Municipal, creat per l'Ajuntament de Barcelona a instàncies de Jaume Ferran i Clua. Aquesta, però, és una història que ens interessa especialment.

EL LABORATORI MICROBIOLÒGIC MUNICIPAL

El 28 de setembre de 1886, la Comissió de Governació de l'Ajuntament de Barcelona va decidir crear un laboratori que s'anomenaria Laboratori Microbiològic Municipal, la direcció del qual va ser encarregada a Jaume Ferran i Clua, qui prengué possessió del càrrec de director el 5 de gener de 1887.

Jaume Ferran —el doctor Ferran—, natural de Corbera de l'Ebre, va estudiar medicina a Barcelona. L'interès per la microbiologia es va iniciar llegint els articles que Pasteur publicava als *Comptes Rendus* de l'Académie des Sciences. L'any 1884 va ser comissionat, conjuntament amb Innocent Paulí, amb motiu d'haver-s'hi declarat una epidèmia de còlera, per tal de millorar el coneixement sobre la malaltia. El doctor Ferran i el seu company van treballar a Marsella i Toló, i van aconseguir cultivar el vibrió colèric que Koch havia descrit poc abans. Era l'inici del camí que menaria Ferran a obtenir una vacuna anticolèrica, la qual hom va provar en cobais primer, va inocular-se tot seguit i, finalment, es va sentir prou segur per inocular un grup de voluntaris. Considerant que el període de prova era suficient, la va presentar a l'Acadèmia de Ciències de París i, mesos més tard, la feia servir en l'epidèmia de còlera que es va declarar a València amb l'aquiescència del doctor Amalio Gimeno. Tant la campanya de vacunació com ell mateix amb la seva tossuderia foren objecte de moltes crítiques; tot i així, va rebre, el 1907, el premi Bréant, un reconeixement internacional. Val a dir, però, que una personalitat com Santiago Ramón y Cajal, inicialment partidari de la vacuna, la va desautoritzar explícitament quan l'Ajuntament de Saragossa el va consultar. No va ser l'única vacuna en què va treballar Ferran, però: a l'anticolèrica van seguir una vacuna antitífica, una altra antidiptèrica i un mètode supraincensiu de vacunació antiràbica, ultra la vacuna antialfa per combatre la tuberculosi d'eficàcia més que dubtosa.

Tingué aficions poc comunes en un metge: la comunicació telefònica i la fotografia; en ambdues va obtenir èxits notables. Però tant la seva actuació a València com, també, en el Laboratori Microbiològic Municipal li van generar

enemistats, entre les quals la de Ramon Turró, que seria l'escollit per substituir-lo. Això era el 1906.

PRIMERA ETAPA DEL LABORATORI FINS AL 1906

De fet, el Laboratori Microbiològic Municipal va ser una realitat quan Ferran va completar la plantilla amb els metges Lluís Comenge i Miquel Lluch, un auxiliar químic, Innocent Paulí, i dos col·laboradors, Ramon Turró i Lluís Claramunt, amb el vistiplau dels regidors de l'Ajuntament Bartomeu Robert i Josep Mascaró. Inicialment, la relació amb Turró fou correcta, però no tardaren a sorgir les desavinences, especialment marcades a partir de la campanya anticolèrica de València. Això va generar una preocupació per la situació laboral de Turró, ja que no tenia cap títol universitari. Tot plegat el va impulsar a seguir els consells que li arribaven tant de l'Ajuntament com dels seus amics, i es matriculà a la Facultat de Veterinària de Santiago de Compostel·la. Entre juny i setembre va superar totes les assignatures, inclosa la d'anatomia comparada, en què va haver de descriure, a instàncies de l'examinador, l'esquelet del cavall; després de fer-ne una descripció general va aturar-se a la clavícula. L'examinador li va dir, en acabar: «Le agradezco su magnífica descripción... sobre todo de la clavícula... ¡lástima que los caballos no tengan clavícula!». Aquest accident no va tenir conseqüències pràctiques i Turró va tornar a Barcelona amb el títol.² A la ciutat comtal, Turró publica recensions i articles a la *Gaceta Médica Catalana* però, en especial, atrau la seva atenció la immunologia. El conreu d'aquest camp li val l'ingrés a la Reial Acadèmia de Medicina, el discurs preceptiu de l'ingrés a la qual versa sobre la immunologia, precisament. No accepta ni la teoria humoral d'Ehrlich ni la leucocitària de Metxnikov; parla de fermentos digestius (bacteriolisines) que ajuden a assimilar els gèrmens patògens. El fet de no poder demostrar la seva teoria experimentalment el menà, més endavant, a abandonar-la.

El 1897 mor Jaume Pi i Sunyer, però la pèrdua del laboratori de la Facultat de Medicina, que li comporta l'òbit del seu protector, la substitueix l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya, presidida per Miquel A. Fargas. És l'etapa que correspon a l'inici del grup, nombrós, d'articles d'àmbit internacional, que donaran fama al nostre biografiat; articles confegits, com reitera Turró, fora de la seva activitat professional en el Laboratori Microbiològic, fet que ell fa constar repetides vegades. Paral·lelament a la desaparició del seu protector, s'aferma l'amistat amb el fill d'aquest, August Pi i Sunyer, que ja estudiava medicina, i l'associa als seus camps de recerca.

2. Vegeu P. DOMINGO SANJUÁN (1970), p. 73 i 74. Domingo Sanjuán va ser deixeble directe de Ramon Turró.

LES AIGÜES DE BARCELONA

Cap als mesos de setembre i octubre es presentaren signes epidèmics en les aigües que abastien la ciutat de Barcelona i el Laboratori s'hi va veure implicat. Així s'iniciava una crisi que trencava la relativa calma que seguí a la renovació que havia provocat.

En aquestes circumstàncies, l'intent de crear la municipalització de les aigües generà dos grups antagònics: els qui asseguraven que les aigües eren adequades, encapçalats pel Laboratori Microbiològic Municipal, i els que les desqualificaven. De fet, el moment era crític i hom decidí finalment, després d'alguns dubtes, crítiques (algunes de ferotges, quasi sagnants) i discussions apassionades, que les dues seccions més potents, la bacteriològica i la química, s'unissin sota la direcció de Ramon Turró. Val a dir que la tercera, una romanalla de l'antic Laboratori Microbiològic, s'adjudicà a Claramunt. L'aprovació i la unificació definitives s'esdevingueren el 29 de maig de 1906.

Mentrestant la col·laboració amb August Pi i Sunyer disminuïa en quantitat, però no s'interrompia, degut al fet que aquest hagués guanyat una càtedra, tan llunyana físicament en la geografia peninsular com Sevilla. Degut, doncs, a les obligacions adquirides per Pi i Sunyer, ambdós publicaren conjuntament *Mecanisme fisiològic de la immunitat natural*, que publicarien inicialment a Madrid i, posteriorment, a la *Gaceta Médica Catalana*, en versió castellana, i en versió francesa i alemanya al *Journal de Physiologie et Pathologie Générale* i al *Deutsche Ärzte Zeitung*, respectivament.

Tornant a l'abastiment d'aigües de la ciutat comtal, cal considerar que la vila, a part dels nombrosos pous, molts d'ells pertanyents a empreses estrangeres, en especial belgues i franceses, les empreses decidiren ajuntar-se en la Societat General d'Aigües de Barcelona, la qual gestionava tres importants cabals d'aigua: del Besòs, del Llobregat i un tercer, anomenat de Montcada, pertanyent també al Besòs, el més important de tots. Des d'un bon començament el Laboratori Microbiològic Municipal feia anàlisis esporàdiques de les aigües, tanmateix sense cap mena de sistematització. El responsable va ser sempre Ramon Turró. Els seus ajudants en aquesta tasca foren Pere González i el mallorquí Alomar. De les anàlisis de les aigües inicialment qüestionades tan sols donaren resultats positius les del Llobregat recollides a Cornellà, on es detectà el bacil *Salmonella typhi*, causant del tifus, i el *Bacterium coli commune*, causa de gastroenteritis i altres infeccions gàstriques o urinàries. Quant a les fonts, alternaven les de bona qualitat (Barceloneta i Santa Maria del Mar) amb d'altres no tan excel·lents, com ara la de Canaletes. En canvi, les fonts de l'Eixample sorprenien per la seva qualitat.

Una de les principals conclusions que es tragueren fou que els gèrmens aprofitats en dipòsits abastits amb aigües de Dosrius i Montcada, en principi pures,

es produïen per contaminació a través del subsol a causa de defectes de les vies de conducció o per barreja amb les del Llobregat. Tanmateix, l'anàlisi no era pas completa i, doncs, la controvèrsia no es tancava pas del tot. Una nova comissió, convocada el maig de 1911 proposà la municipalització, que va ser acceptada. Entre comissions, anàlisis i discussions, per una banda, el problema es va polititzar i, per altra banda, durant la tardor de 1914 es declarava una epidèmia concentrada a Sant Andreu.

Aquesta epidèmia va adquirir proporcions considerables i els treballs efectuats en les conduccions confirmaren la tesi de Turró sobre el fet que l'aigua no era contaminada des de l'origen sinó en algun punt de la conducció, una conclusió que ja havia estat apuntada per Turró amb anterioritat.

Quan la por va estendre el rumor que totes les aigües de la ciutat estaven afectades, el Laboratori Microbiològic Municipal concentrà els seus esforços en la solució del tema i la comissió va prendre les mesures prèvies convenients.

El debat sobre l'epidèmia havia estat dur i encara pervivia quan el brot epidèmic ja estava en via de solució. El 1917 Turró parlava davant del Cos Mèdic Provincial. Es queixà que quan es parlava de construir una plaça de Catalunya capaç de competir amb les millors places estrangeres no es prestés, o no s'havia prestat, la deguda i ràpida atenció a un problema tan greu com l'epidèmia de tifus, és a dir, l'estat del clavegueram.

No obstant això, deixà clar que la professionalitat i la científicitat de la institució estaven fora de dubte. També personalment Ramon Turró havia sabut sostenir el seu saber i d'aquesta manera mantenir el prestigi ja adquirit.

EL LABORATORI DEL REONEIXEMENT DE SUBSTÀNCIES ALIMENTÀRIES

D'altra banda, des de la Governació s'encarregà (1905) a Calvet i Turró que possessin en funcionament un laboratori bacteriològic, inexistent aleshores. L'esmentat laboratori s'ubicà al costat del Microbiològic i s'equipà convenientment. L'any 1906 n'obria les portes. Les anàlisis eren gratuïtes. Ben aviat, però, en el procés de reunificació, la primera secció abastava «el anàlisis bacteriológico, de las aguas potables de Barcelona, el anàlisis bacteriológico de substancias alimenticias, la preparación de toxinas para la elaboración de sueros antitóxicos y la enseñanza de la técnica bacteriológica». Era l'inici d'una matèria que avui dia ha pres carta d'actualitat.

L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Quan Prat de la Riba accedí a la presidència de la Diputació de Barcelona l'any 1907 estava convençut que la rigorosa modernitat del país demanava, entre

d'altres, l'aplicació d'unes polítiques científica, tecnològica i econòmica avançades. Pel que fa a l'ensenyament científic i tècnic, inserit en el Noucentisme sota el lema «seriositat i feina ben feta», implicava conèixer el que passava a Europa en els camps científicotècnics i del coneixement en general per tal de situar-se a la seva alçada. La primera institució creada amb una aital finalitat va ser l'Institut d'Estudis Catalans (IEC, 18 de juny de 1907). N'eren membres Antoni Rubió i Lluch, Jaume Massó i Torrents, Joaquim Miret i Sans, Miquel dels Sants Oliver i Tolrà, Josep Puig i Cadafalch, Josep Pijoan i Soteras, Guillem M. de Brocà i de Montagut i Pere Coromines i Montanya. Una de les primeres tasques a emprendre fou la Biblioteca de Catalunya, tot i que va trigar set anys a ser una realitat. Quatre anys més tard es crearen dues noves seccions: la Filològica i la de Ciències, les quals s'unien al primer grup de 1907, que ara prenia el títol de Secció Històrico-Arqueològica. La de Ciències la formaven Miquel A. Fargas i Roca, metge, com a president; Esteve Terradas i Illa, enginyer i físic; August Pi i Sunyer, metge que exercí endemés com a bibliotecari; Pere Coromines, provinent del camp de les ciències socials; Eugeni d'Ors, filòsof; Josep M. Bofill i Pichot, i el nostre Ramon Turró i Darder.

Els *Arxius de l'Institut de Ciències*, iniciats el 1911, fou una publicació de qualitat que tenia per finalitat omplir el buit de publicacions científiques de l'època.

El desembre de 1912 naixia la Societat de Biologia de Barcelona, precisament als locals del Laboratori Microbiològic Municipal. L'esmentada societat va publicar (fins al 1936) setze volums dels *Treballs de la Societat de Biologia* amb la finalitat d'omplir el buit existent aleshores en el camp de les ciències biològiques.

L'APORTACIÓ FILOSÒFICA DE RAMON TURRÓ

En els camps biològic i filosòfic Turró va coexistir amb Claude Bernard i Louis Pasteur, és a dir, viu el pas a la medicina moderna que implica la comprovació experimental indispensable, altrament dit, cal una comprovació experimental. Així, l'experimentació resulta indispensable i la filosofia esdevé objectiva: cal seguir —és obligat— l'obra d'un pensador format al laboratori. *Orígens del coneixement*. *La fam* és la seva obra més significativa (1912), traduïda a l'alemany i al francès. Havia de seguir *El sentit del tacte*, però l'obra s'estroncà enmig d'un munt de recerques, projectes i articles. És el moment de repetir que Turró no era un filòsof estrictament parlant, sinó un científic que introduïa la filosofia en les seves recerques científiques, fet que ultra ser innovador i útil tingué èxit en el camp científic internacional. De fet, l'obra, a més d'un interessantíssim estudi fisiològic exposa la teoria genéticoempírica de la fam amb brillantor. En realitat, diu Turró, nosaltres tan sols ens assabentem dels aspectes causals dels fenòmens però ignorem les causes en si. Unamuno va escriure lúcidament que «ahondando bajo el suelo se llega al cielo mejor que volando a ras de él, en vuelo de gallina». «La filosofia —deia



FIGURA 1. Coberta del llibre *Orígens del coneixement. La fam*, de Ramon Turró (Biblioteca de Catalunya).

el nostre home—, com totes les ciències, necessita una confirmació experimental de tot el que constitueix el seu índex. L'home de ciència ha de rebutjar allò que no pugui comprovar: la ciència és experimentalment objectiva, tal com l'obra d'un pensador format al laboratori.»

Durant la Primera Guerra Mundial va ser un aliadòfil irreductible; va viure l'epidèmia de grip del 1918 i va contribuir primer a identificar-la i tot seguit a combatre-la, sense poder evitar, tanmateix, la mort del seu jove i prometedor deixeble Manuel Dalmau.

Va reflexionar sobre un tema que la contesa va posar sobre la taula de l'actualitat: la cultura alemanya és excelsa o perversa? Partidari de la influència cultural del coneixement, es replanteja com una cultura tan reeixida com la del Romanticisme alemany va poder cedir el pas al terror i a les manifestacions artísticoliteràries —culturals— posteriors. Un tema que no ve ara al cas però que algun dia caldrà airejar.

Una altra vegada, l'episodi relatat promou el somriure. Un dia, el seu amic Darder va demanar-li ajut per extraure un queixal a un animal del Parc Zoològic de Barcelona, comptant amb la col·laboració d'un parell de treballadors del centre per tal de subjectar l'animal, que, segons uns, es tractava d'un enorme simi i, segon

uns altres, d'un lleó. Segons s'explica, quan l'animal va obrir la boca, forçat pels ajudants, va fer una estrebada tan forta que un d'ells va caure a terra ferit i el doctor Turró va fugir comes ajudeu-me... Tanmateix, el doctor Darder va saber espavilar-se i, aprofitant una sort que tan sols es presenta un cop a la vida, tant com l'ajut dels «supervivents», l'extracció va acabar essent un èxit...

SOBRE L'ANAFILAXI I LA SENSIBILITAT TRÒFICA

Les dues dècades de controvèrsia sobre els fagòcits intensificaren la immunologia i impulsaren importants descobriments bioquímics, així com nous experiments. Amb l'anafilaxi, introducció d'un sèrum exterior, es va iniciar una branca d'investigació mèdica i patològica: la immunopatologia. Un descobriment important fou l'observació a l'espècie humana de tres grups sanguinis. En breu, en el camp de la biologia hi hagué un canvi de paradigma, la biologia d'Ehrlich i Metxnikov (premis Nobel de 1908) van desplaçar Turró i Pi i Sunyer.

RAMON TURRÓ: EL PERSONATGE

Turró era un fumador empedreït; llavis i cigarreta formaven un tot. A conseqüència d'aquest vici se li formà una llaga a la llengua que ell es protegia amb un paper engomat protector, col·locat *ad hoc*. Un tractament amb radium li va representar una millora substancial, si no, definitiva.

Seriós i adust tenia un rostre que semblava tallat a ganivetades. Àgil en la conversa, Turró era en tots els sentits un home original que cridava l'atenció en tots els aspectes i les seves caricatures a la premsa eren inconfusibles i l'identificaven, i encara avui ho fan, a la primera de canvi.

El reconeixement al seu treball va anar arribant amb els anys: membre de l'Institut d'Estudis Catalans; primer president de la Societat de Biologia de Barcelona; president de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya; numerari i vicepresident de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia; membre corresponent de la Société de Biologie de París i soci d'honor de l'Academia Nacional de Medicina de Buenos Aires. Un dels principis de la seva vida professional va ser el d'infondre als joves aspirants científics l'esperit de treball i l'objectivitat necessaris que exigeix la investigació experimental.

Amb l'edat, Turró va anar abandonant la posició que havia mantingut durant tants anys en el panorama de la ciència. I no tan sols això —o potser per això precisament—, sinó que amb els anys els paradigmes biològics foren substituïts per altres de nous, aliens a les generacions del nostre home i següents. Amb Turró, que havia format part d'una elit que va situar la ciència catalana en una posició privilegiada, com mai no havia estat, se n'anava un pioner que va deixar una petja singular.



FIGURA 2. Ramon Turró en una fotografia publicada a *Ciència*, juny 1926. (FONT: Antoni Roca i Rosell, *Història del Laboratori Municipal de Barcelona, de Ferran a Turró*, Ajuntament de Barcelona, 1988.)

Les estades de descans a Sant Fost de Campsentelles, on havia estiuejat, sovintejaren al final de la seva vida. Morí, però, a Barcelona el juny de 1926.

BIBLIOGRAFIA

- ARQUÉS, Josep (1985). *Cinc estudis històrics sobre la Universitat de Barcelona (1875-1895)*. Barcelona: Columna.
- CAMARASA, J. M. (1995). «Ramon Turró i Darder (Girona, 1854 – Barcelona, 1926). El naixement de l'escola biològica catalana». A: *Ciència i tècnica als Països Catalans: una aproximació biogràfica als darrers 150 anys*. Vol. 2. Barcelona: Fundació Catalana per a la Recerca.
- CASASSAS, O. (1970). *La medicina catalana del segle xx*. Barcelona: Edicions 62.
- CERVERA, Leandre (1926). *La nostra gent: Ramon Turró*. Barcelona: Llibreria Catalònia. (Quaderns Blaus; 4)
- (1938). «Noves dades per una biografia de Ramon Turró». *La Medicina Catalana*, núm. 8.
- DOMINGO SANJUÁN, Pere (1970). *Turró, hombre de ciencia mediterráneo*. Barcelona: Pòrtic. (Pòrtic Hispànic)
- LÓPEZ PIÑERO, J. M. [et al.] (1983). *Diccionario histórico de la ciencia moderna en España*. Barcelona: Península.
- RIERA I TUÈBOLS, S. (2003). *Història de la ciència a la Catalunya moderna*. Lleida: Pagès; Vic: Eumo.
- ROCA I ROSELL, A. (1988). *Història del Laboratori Municipal de Barcelona: De Ferran a Turró*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- TURRÓ, R. (1980). *Orígens del coneixement: La fam*. Barcelona: Edicions 62: La Caixa.